

Benátky 1576

Ktože to kráča nocou zahalený do hrubého hnedého žobráceho plášta s kapucňou? Ktože to nemotorne nasadá do mojej gondoly s ligotavou zlatou mincou v jemnej rozmaznávanej ruke? Ktože to okrúhlymi čiernymi očami sťa lačný potkan hľadá na zvlnenú zelenú hladinu lagúny? Ktože ma to žiada, aby som ho zaviezol do srdca mesta, ktoré pripomína skôr pohrebnú hranicu, lebo z väčšiny obyvateľov zostal už iba popol, ktorý sa vznáša nad hlavami a preniká do hrdiel? Ktože sa to opovažuje vojsť na miesto, ktoré opustil ľud aj Boh? Už vyše roka gniavi mesto choroba. Určite je to boží trest. Môj milovaný domov sa z nádhernej nedotknutej panny zmenil na najšpinavšiu, najskazenejšiu cundru. Do mesta potkanov a lastovičiek som už priviezol mnohých ľudí a naučil som sa ich rozlišovať. Telnatý muž v gondole lietať určite nevie. Netuší, ako má mávať krídlami, aby doletel až na samý okraj obzoru. Pozná skôr prízemnejšie veci. Prečo teda prichádza na miesto, odkiaľ toľkí ľudia utekajú? Prečo podstupuje také riziko? Keď sa doplavíme

k najsevernejšej časti mesta a keď gondolu pristavím k mólu a chytím pasažiera za lakeť, aby som mu pomohol bezpečne vyjsť na pobrežie, otočí sa, aby mi zaplatil. Kapucňa plášťa sa mu pri tom poodhrnie a zbadám jeho tvár. Uvedomí si, že som ho spoznal a že viem, čo ho sem privádza. Podľa výrazu na jeho tvári usudzujem, že ho to nepotešilo. Jeho otec a brat sú súčasťou popola, ktorý nám víri nad hlavami a zakrýva mesiac i hviezdy. Tentoraz starec z mesta odmietol odísť. Starší ľudia sú občas tvrdohlaví, ale možno si pre zmenu (v minulosti totiž z mesta viac ráz odišiel) skrátka povedal, že ak ho Boh chce povolať k sebe, mal by to urobiť práve v tejto chvíli. Počul som, že strácal zrak. Pre maliara je slepota nepochybne hrozná rovnako, ako by pre gondoliera bola strata ruky. Zovriem mužovi rukáv a čo najúlisnejšie vyhlásim: „Pamätám si, keď vás otec ešte ako desaťročného chlapca prvý raz obliekol do kňazského rúcha. Vtedy mi Aretino, nech mu je zem ľahká, povedal, že z vás nikdy nebude príkladný duchovný.“

Tajne dúfam, že dostanem vysoké prepitné, keďže nechce, aby sa o jeho prítomnosti v meste niekto dozvedel. Čierna ovca Pomponio, najstarší syn váženého maliara Tiziana, sa však vytrhne zo zovretia a rozbehne sa do uličky, ktorá vedie k otcovmu ateliéru. Sledujem, ako ho pohlcuje tma, a premýšľam, prečo významní muži často plodia takých zbabelých synov. Ani čoby ich bohovia trestali za výnimočný talent. Platia zaň priemerným a skazeným potomstvom. Pomponio, podľa semä otcovho lona, uteká k ateliéru, aby si pozrel, čo zostalo, aby zistil, čo môže predať. Sledujem ho s ľahkým úsmevom na tvári, kým nezmizne z dohľadu. Gondolu namierim naspäť na pevninu a myslím na otcov a na synov, na veľkosť a na tuctovosť, až sa napokon všetky myšlienky rozplynú v širom, nekonečnom mori a zostanem len ja, gondola a pravidelný rytmus vesiel.

Benátky 1576

V prítomí ateliéru čaká na smrť. Určite sa objaví, tentoraz ju predsa pozýva! Roku 1527 pred ňou utiekol z mesta, ale vtedy bol oveľa mladší a vydesili ho rastúce hromady tiel, ktoré ležali na uliciach a vznášali sa na vode v kanáloch. Dnes je to iné. Má deväťdesiatjeden rokov. Hovorí sa, že mesto opatruje starcov a stareny, a on rozhodne nie je výnimka. Mor tu vyčíňa už vyše roka a stále sa nenakazil. Pomaly sa dovlečie k okeniciam a roztvorí ich. Možno sa smrť prenáša vzduchom. Zhlboka sa nadýchne a nasaje odporný hnilobný zápach rozmočeného bahna, ktorý je taký silný, že ľahko uveríte, že vás môže zabiť.

Hoci sa so smrťou chce zvítať, stále sa jej bojí. V posledných dňoch ho prenasleduje obraz, na ktorom drží v náručí mŕtve telo Krista. Namaľoval sa ako Nikodém, ktorý Spasiteľa ukladá do hrobu. Dvíha ho rukou, ktorú má zasunutú pod jeho pazuchu, a hrudou mu podopiera hlavu. *Keď zomriem, bude niekto tak nežne a opatrne držať aj moje telo?* Možno to urobí jeho syn, ak ho prežije. Áno,

Orazio ho iste podoprie. Veľmi dobre však vie, čo sa stane, keď do-
dýcha. V období moru telá buď spália, alebo ich zabalia do plátna,
hodia do masového hrobu a zasypú vápnom. Spochinú na ostatkoch
psa, dóžu, žobráka či kupca a len sotva sa ho niekto dotkne. Nikto
mu nepripraví veľkolepý pohreb, ktorý si predstavuje. Jeho chorého
tela sa budú živí báť rovnako, ako sa boja tiel ostatných zosnulých.

Strasie sa a začne sa modliť. Jedna z výsad maliarskeho remesla
je, že sa môžete vsunúť na ľubovoľné miesto na obraze. *Kladdenie do
hrobu* pôvodne namaloval pre mníšky z kláštora Santa Maria degli
Angeli na ostrove Murano, ale nepáčila sa im požadovaná cena.
V Benátkach sú ešte aj mníšky bezohľadné obchodníčky a ich po-
nosy ho natoľko otrávil, že maľbu napokon ponúkol cisárovi Ka-
rolovi V. v nádeji, že od neho dostane ďalšie zákazky. Na návnadu
chcel chytiť oveľa väčšiu rybu, než sú skúpe mníšky, a aj sa mu to
podarilo. Cisára, ktorý sa vinou pakostnice sťažka opieral o pa-
ličku a chodidlá mal zabalené v obvazoch, dnes aj on pripomína
štylom chôdze. Samozrejme, na obraze ho zvečnil úplne inak. Po-
sadal ho na vzpínajúceho sa čierneho žrebca, obliekol mu žiarivé
brnenie a do ruky mu vložil kopiju. Krikľavo červeným perím na
prilbe, ktoré ladilo s podobnou ozdobou na hlave koňa, sa usiloval
odvieť pozornosť od prísernej habsburgovskej vystupujúcej brady.
Cisár musel byť zobrazený, ako vedie vojsko do boja. Nikoho ne-
zaujíma, ako ho tam nosia na nosidlách, lebo sa ledva udrží na no-
hách. Maliara hlboko zasiahla vyčerpanosť a zraniteľnosť mocného
vládcu a dúfal, že okrem symbolov sily sa mu na plátno podarilo
preniesť aj niečo z jeho krehkosti a ľudskosti.

Zahľadá sa do diaľky. Ďaleko za plánami, kam dnes už nedovídi,
sa vypínajú jeho milované Dolomity s rodným horským mestečkom
Pieve di Cadore. Odjakživa vedel, že len čo si našetrí dostatok pe-
ňazí, kúpi si tu v Benátkach ateliér. Nenachádza sa síce vo vychy-
tenej časti mesta, ale iba odtiaľto je výhľad na jeho domov. Keď sa
preslávite tak rýchlo, je dobré mať ustavične na očiach miesto, od-
kiaľ ste prišli. Rád pristupoval k okeniciam, vyzeral z okna a pripo-

mínal si svoj prostý pôvod. Maľoval cisára aj kráľa, pápeža i dóžu a vždy urobil všetko preto, aby kamsi do pozadia vložil ligotavý modrý odtieň vzdialených Dolomitov. Jeho rodisko dopĺňalo portréty, spoza pevných pliec mocnárov vykúkal kúsoček skromného mestečka. Často sa ho pýtali, prečo nemaluje Benátky. Narcistické mesto je však naveky zobrazené vo vlnách, ktoré ho obklopujú, preto nepotrebuje, aby ho zvečnil ešte aj on. Stará sa o to matka príroda a s ňou sa neoplatí súperiť. Navyše ľudia platia lepšie.

Odvráti sa od okeníc a prejde na druhý koniec miestnosti. Mnohé obrazy obrátil a oprel o steny ateliéru. Na sklonku života prvý raz maľuje iba pre vlastné potešenie, nie na želanie mecenášov. Jeho maľby sa zmenili. Vie, že Orazia to znepokojuje. Syn sa domnieva, že za radikálnu zmenu štýlu môže slabnúci zrak, ale v skutočnosti to s blížiacou sa slepotou súvisí len sčasti. V posledných rokoch života konečne dostal dar alchýmie. Nedokáže síce meniť nerýdzi kov na zlato, no vie, ako má farbám vdýchnuť život. Jeho vnútro prestupuje alchýmia farieb, preto nové diela vyzerajú pestrejšie a živšie než kedykoľvek predtým. Maľuje hrubými ťahmi a farbu rozotiera prstami. Orazio sa obáva, že tie maľby znížia jeho hodnotu na trhu, preto nechce, aby ich niekto videl. On ich však považuje za vrcholné, pokrokové diela svojej tvorby a mrzí ho, že sa k nim dopracoval tak neskoro, prineskoro.

Otočí jeden obraz. *Ach, tento si pamätám!* Namaloval ho ešte v začiatkoch svojej kariéry, teraz čaká na reštaurovanie. Pracoval na ňom veľmi dávno, mal čosi vyše dvadsať rokov. Bol prchký, nerozávažný mladík s vysokými ambíciami a v ten deň sršal hnevom.

* * *

Toto ročné obdobie nie je dobré tráviť v Benátkach. Je august 1510 a mesto leží na slnku ako zapálená hnisavá rana, okolo ktorej sa zbiehajú nenásytné komáre. Horúčava kradne maliarovi z pľúc kyslík, z úst chuť do jedla a z unaveného tela spánok, takže sám seba

nemôže vystáť. Celú noc sa prehadzoval z boka na bok, akoby ani nebol človek, ale tupé zviera. Keď sa zobudil, prekvapilo ho, že stále má mäso a kosti a že sa nerozpustili v pote, v ktorom sa v noci priam kúpал. V meste sa niet kde schladiť. Boh dosvedčí, že hľadal všade, kde mu napadlo. Už dávno by bol z Benátok odišiel, keby nemusel namaľovať portrét syna istého vplyvného muža, ktorý mu možno zabezpečí vytúžené výnosné zamestnanie. Dotyčný mladík Pietro Paruta, údajný poet, na dohodnutú schôdzku mešká a nikto ho nevie nájsť. Horúci vánok s vrzgotom otvorí okenice a z kanálov vystúpi odporný smrad. Maliar prikročí k oknu a okenice zabuchne. Papagáj v kletke zaškrieka. Dokonca aj jeho žiarivé zelené pierka v horúčave akosi vybledli. Ach bože, ak sa čochvíľa nerozprší, vzduch a zem vzbĺknu a všetci obyvatelia zhoria!

Keď do Benátok zavítal prvý raz, bol ešte chlapec. Z domoviny mu najviac chýbal ranný spev vtákov. Tu prevládali čajky a holuby, sláviky sa ozývali iba z kliebok pred lekárňami na obchodnej ulici Merceria. Hoci každý vie, že vtáky v zajatí spievajú inak, keď sa mu v prvých dňoch učňovstva zacnelo za domovom, zatúlal sa práve do preplnenej ulice, kde predávali vtáky, a so zatvorenými očami si predstavoval rodné mestečko a najmä zelené Dolomity. Len čo oči otvoril, sen sa rozplynul a vrátil ho do mesta kameňov a vôd. Benátky sa zeleňou mohli popýšiť iba výnimočne, keď sa farba lagúny zmenila z modrej na nefritovú.

Tizian sa obráti. „Kde je?“ zreve do prázdnej miestnosti. Dvere do ateliéru sa rozletia a zjaví sa v nich najmladší z jeho učňov, obetný baránok, ktorý musí znieť hnev svojho majstra. Chveje sa ako osika.

„Hľadáme ho, majster.“

„Naozaj? Hľadáte ho už vyše hodiny! Nájdite ho, vy imbecili!“ zakričí. „Počuješ? Privedte mi ho.“

„Áno, majster.“

Schytí farbu a štetce, aby zahnal podráždenosť. Mladíci sú najhorší. Ženy si možno kúpiť z ulice alebo z balkónov, z ktorých vytrčajú svoje kypré vnady a pľujú na zem, aby upúťali klientov, ale

mladíci sú tvrdohlavejší a neústupčivejší. Myslia si, že sú nesmrteľní, preto si nepotrpia na nesmrteľnosť na plátne. Rýchlo sa začnú nudiť a nevydržia nehybne sedieť. Nemyslia na nič iné, len na ďalšiu oslavu, ktorú by mohli prichystať. Keď sa ten Pietro Paruta zjaví, trpkó olutuje, že maliara nechal tak dlho čakať!

Aj Tizian je ešte mladík, no o nehybnom státi či sedení vie viac než dosť. Ak sa chce dívať na svet skutočne zblízka, musí byť tichý a meravý a v tom sa bez problémov vyrovná ktorémukoľvek dravcovi. Mimoriadne nadanie uňho kráča ruka v ruke so zmyslom pre zodpovednosť, s pocitom osudovej predurčenosti, vďaka ktorému dozrel už vo veľmi mladom veku. Keď prišiel do mesta s cieľom vyučiť sa remeslu, vytrvalo pracoval na zlepšení maliarskych zručností a zároveň sa usiloval čo najviac sa dozvedieť aj o vplyvných ľuďoch, ktorí hýbu umením. Ak chce uspieť, bude potrebovať aj jedno, aj druhé. Odrazu vonku nastane rozruch.

Vo dverách sa znova zjaví najmladší učeň, hlas mu od úľavy preskakuje. „Majster, už prichádza.“

Tizian sa otočí, aby bol mladíkovi obrátený chrbtom. Zauimieni si, že len čo vojde, vykáže ho z ateliéru. Keď sa však k nemu nazoj otočí, chlapec kľáči na kolenách. Čo to má oblečené? Vyzerá, akoby ho vytiahli z kanála! Navyše mu z očí srší lenivý povýšenecký pohľad, aký má mačka, keď sa vráti domov po noci strávenej rozháňaním spánku všetkým v susedstve. Teraz sa k nemu plazí po kolenách s rukami zopätými v paródii na pokánie a hľadá naňho cez hustú gaštanovhnedú šticu. Napriek podráždeniu si Tizian všimne, že je krásny, a hneď si predstaví, ako kľáči pod krížom a dvíha zrak k ukrižovanému Kristovi.

Zaženie predstavu a rozhodí rukami. „Kde si sa flákal? Mal si prísť už pred hodinou!“

„Ach!“ Pietro sa zvalí na päty a vysloví meno slávnej kurtizány. „Anzola Trivixanová.“

Maliar vykriví ústa a premeria si básnikove ošúchané pumpky, flakaté pančuchy a špinavú košeľu. „Ako si ju môžeš dovoliť?“

„Odo mňa si nepýta peniaze.“

Určite klame. Benátska republika je založená na obchode. Benátky sú mesto kupcov. Za prepychový tovar sa platí a kurtizány patria k prepychovému tovaru rovnako ako sklo, jemný hodváb, parfumy, koreniny či lode z Arsenalu. V meste žije veľa kurtizán a ani jedna nesmie dovoliť, aby si ktokoľvek myslel, že je dostupná zadarmo.

„Hovorím pravdu,“ namietne Pietro. „Platím básňami.“

Tizian nevie potlačiť smiech. „Čiže kúskami duše. To je naozaj vysoká suma!“

Mladík sa zatvári sklúčene.

Keď budem slávny, dostanem každú ženu, na ktorú ukážem, pomyslí si Tizian. Kurtizány sú samolúbe a niektoré oplývajú veľkým bohatstvom. Nebude maľovať iba kráľov a pápežov. Postacia aj cundry, dôležité je, aby mali peniaze. Premáha ho zvedavosť, a hoci sa za tú otázku hnuší sám sebe, spýta sa: „Aká je?“

Anzolu Trivixanovú pozná celé mesto a v Benátkach pravdepodobne nejestvuje muž, ktorý si nepredstavuje, aké by bolo ležať medzi jej stehnami.

Pietro Paruta stále kľací na kolenách. „Je,“ dramaticky sa odmlčí, „do-ko-na-lá. To si ani neviete predstaviť.“

Zvedavosť sa razom zmení na žiarlivosť. „Och, vstávaj! Ako ťa mám namaľovať, keď vyzeráš takto?“

Básnik si zmätene poobzerá šaty, akoby ich videl prvý raz.

Tizian pristúpi k dverám a zakričí na učňa. „Dones ten hodvábny kabátec, ktorý včera priniesol krajčír!“

O chvíľu sa chlapec vráti so želaným kusom odevu v rukách. Je ušitý z prvotriedneho modrého hodvábu, tak vyzerá súčasná móda. Nádhera. Porušuje však najnovšie prísne zákony, ktoré obmedzujú výdavky na prepych a ktoré úradní činitelia z rozmaru menia takmer každý druhý deň.

Pietro si ho zachmúrene priloží k telu. „Bude mi veľký.“

Tizian pohrdavo mávne rukou. „To je jedno. Obleč si ho.“